

ситуации России нового времени, показана преемственность современных дискуссий о языке богослужения по отношению к языковой полемике предшествующих эпох. В научное исследование введено значительное количество прежде не известных источников. Многие из них опубликованы в приложении. Книгу с интересом прочтут все, кто занимается историей церковнославянского и русского литературного языка, историей русской православной церкви и литургией.

Алеш Бранднер

Josef Miloslav Kořínek – Adolf Erhart: *Úvod do fonologie*. Praha, Academia 2000. (ISBN 80–200–0230–8)

Jak by napsal poučený publicista, v posledním roce minulého století vyšla v nakladatelství Academia kniha s názvem *Úvod do fonologie*. Ač to už jsou tři roky, zdá se, že tento publikační počín neupoutal pozornost jazykovědných recenzentů, písčících zhusta o věcech méně významných (jen na Slovensku se předloni v 2. sešitě 52. ročníku Jazykovědného časopisu objevila recenzní zpráva od Jána Horeckého). Přesto nebo spíš právě proto zde chceme uvedenou knihu velmi doporučit k četbě, neboť je to podle nás kniha pozoruhodná, a to nejen svým obsahem, nýbrž i svými osudy. Má dva autory a sestává také ze dvou vzájemně prostoupených, nicméně dobou svého vzniku různých částí. Její základ totiž tvoří český překlad větší části knihy Josefa Miloslava Koříňka *Úvod do jazykospytu*, která vyšla roku 1948 v Bratislavě. J. M. Kořínek (1899 – 1945) byl profesorem jazykovědy na bratislavské Univerzitě Komenského. Byl členem Pražského lingvistického kroužku, reprezentujícího v Československu strukturální jazykovědu, a také sám v větší části pracoval strukturální metodou (viz jeho bibliografii v *Recueil linguistique de Bratislava* 1, 1948, s. 13–19; nověji napsal v *Naší řeči* 83, 2000, s. 43–44 J. Horecký Koříňkův vzpomínkový životopis). Kniha *Úvod do jazykospytu* byla zamýšlena jako vysokoškolská učebnice. Zůstala však bohužel torzem: v rukopise autor zanechal pouze úvodní část, dále část uvádějící do synchronní a do historické fonologie a začátek části zabývající se prehistorií a historií indoevropských jazyků. V úvodní části se zajímavě řeší otázka, co je to vlastně jazyk, a rovněž otázka poměru mezi jazykovým systémem a jeho uplatněním (de Saussurova *langue a parole*). Co se týče představy o tom, co je to jazyk, myslíme, že je důležité poznamenat, že u Koříňka nacházíme vedle sebe shrnuty dva základní rysy, jimiž se vyznačuje pražská koncepce jazykovědného strukturalismu a které ji zároveň odlišují od koncepcí jiných, zejména kodaňské. Tyto dva rysy spočívají v tom, že pražská škola zkoumá jazykovou formu v *substanci*, tj. v jejím průniku se světem kolem jazyka, a v *účelu*, tj. dívá se na jazyk z hlediska jeho funkce, kterou je komunikace. Kořínek to vyjadřuje tak, že jazyk se realizuje fónicky a představuje kulturní jev. V části fonologické Kořínek vlastně volně, leč přesně a konzistentně a v detailech i originálně tlumočí koncepci dvou prací dvou z nejvýznamnějších členů PLKu: ve výkladu fonologické teorie prostředkuje *Grundzüge der Phonologie* N. S. Trubeckého (vyšly roku 1939 v Praze jako 7. svazek *Travaux du Cercle linguistique de Prague* a potom ještě šestkrát reprintem) a ve výkladu o historické fonologii pak *Prinzipien der historischen Phonologie* R. Jakobsona (vyšly roku 1931 v Praze ve 4. svazku *Travaux du Cercle linguistique de Prague* a potom francouzsky s autorovými doplněními nejdříve jako dodatek k francouzskému překladu Trubeckého *Základů* v roce 1949 a pak v prvním svazku Jakobsonových *Selected Writings* v roce 1962, v druhém vydání v roce 1971 a ve třetím pak loni; doplňky a změny z francouzského překladu byly přejaty i do druhého německého vydání v čítance *Sprach-*

wandel, vydané D. Cherubimem v roce 1975). Rukopis *Úvodu* po Kořínkově smrti vydal Štefan Peciar, Kořínkův žák. V roce 1999 si jazykovědná obec připomínala sto let od Kořínkova narození, a vznikla tak i myšlenka toto výročí uctít. Domníváme se, že rozhodnutí učinit tak novým vydáním dokončených částí Kořínkova *Úvodu* (tedy části úvodní a části fonologické) bylo šťastné. Vydání se ujal profesor filozofické fakulty Masarykovy univerzity Adolf Erhart. Kořínkův *Úvod* byl převeden do češtiny a A. Erhart napsal pasáž o prozodických rysech (ta v původním textu chyběla) a také kapitolu o fonologickém vývoji indoevropských jazyků – to jednak náhradou za vynechanou, Kořínkem jen započatou a už nedokončenou, kapitolu o historii indoevropských jazyků, jednak také jako předvedení popisu fonologického vývoje konkrétních jazyků.

Jestliže jsme řekli, že rozhodnutí znovu vydat Kořínkovu knihu považujeme za šťastné, máme pro to myslím i dobré důvody. Jednak je zde to, nač v předmluvě upozorňuje A. Erhart, totiž že kniha může „přispět k oživení zájmu o fonologickou problematiku (ten se u nás v posledních letech téměř vytratil!)“. S tím ovšem souvisí i jiná věc: zdá se nám, že poválečné intenzivní diskuse o fonologické teorii, tedy zejména diskuse a polemiky kolem Jakobsonovy teorie distinktivních rysů, skončily během sedmdesátých let jaksí ve ztracenu, aniž by ovšem základní nastolené otázky byly uspokojivě vyřešeny. Snad nebude neúžitečné začít nové přemýšlení o fonologii od začátku, tedy od Trubeckého a od meziválečné pražské školy – a její stanovisko podává (a to nikoli neoriginálně) právě i Kořínek. Kromě toho myslíme, že Kořínkova kniha a Erhartova doplnění k ní jsou rovněž nadmíru vhodnou příručkou pro vysokoškolské studenty: nic se v nich nezjednodušuje a neupravuje, a přitom se v ní nepracuje s takovým množstvím informací, jaké je nutné v programově-teoretickém textu, jaké však je postradatelné, ba potenciálně rozptylující v uvedení do oboru. A je to nejen vhodná příručka pro adepty obecné jazykovědy, ale díky Erhartově indoevropské fonologii také pro adepty indoeuropeistiky.

Nezbývá tedy než si přát, aby Kořínkův a Erhartův *Úvod do fonologie* byl nejen čten, ale také a zejména, aby se o věcech v něm obsažených přemýšlelo.

Dotatkem ještě několik jednotlivostí: Vachkův *Dynamismus* má v seznamu literatury mylné vrocení 1960, ve skutečnosti vyšel roku 1968. Pauliny 1968 vyšel ještě v přepracované podobě v roce 1979 (jako *Slovenská fonológia*) a taktéž Termes 1987 v roce 1999. V seznamu literatury by snad měl místo i výše už zmíněný první svazek Jakobsonových *Selected Writings*, obsahující fonologické studie. O Jakobsonově teorii distinktivních rysů psal v poslední době i J. Horecký v *Jazykovědném časopise* 47, 1996, s. 93–99. Většího zmínění by (na s. 36) možná zasloužila teorie kodaňské školy (L. Hjelmslev ad.), a to nejen proto, že také v polemice s ní Jakobson formuloval svou binaristickou teorii. V souvislosti s americkým deskriptivismem (s. 36) by měl být zmíněn článek J. Vachka *Yaleská škola a strukturalistická fonologie* ve *Slově a slovesnosti* 11, 1948–49, s. 36–44, vymezující pozice pražské školy.

Bohumil Vykypěl